A fák tettei

Jankovics Marcell: A fa mitológiája

Tudás fája, életfa, keresztfa, fakoporsó, karácsonyfa, családfa – Rákóczi fája, Normafa: még egy átlagos, mai tudat számára is könnyen felidézhető, fontos fogalmak, nevek, viszonyítási pontok.

Eleink kapcsolata vele méginkább erőteljes lehetett: szállása, élelme, menedéke, ruházata függött tőle, ugyanakkor kérlelhetetlen pontossággal mérte az időt, nőtt emberszemnek félelmetes magasságokba, történtek odvában, ághegyén csodák, mutattak körvonalai érdekes rajzolatokat. Körülöttük és bennük is volt a fa, e tisztelni és irtani egyként szükséges élőlény.

Összekapcsolódásunk kezdő- és végpontnélküli történetének mondására vállalkozott *Jankovics Marcell,* ez a sokoldalú művész-művelődéstörténész. Mivel tevékenysége a rajzfilmrajzolástól az ismeretterjesztésig, tanulmányírástól a főiskolai studiumok vezetéséig terjed, nemigen lehet gondosan szétszálazni, mi minden is ő valójában. Ilyen a könyve is, helyesebben ilyen maga a témaválasztás is, hiszen e legősibb természeti tárgy és jelkép megmutatása során vallásbölcseleti ismeretekre ugyanúgy szükség van mint nyelvészetiekre, archeológiaira éppúgy, mint csillagászatira: antropológiára (bár ez már önmagában gyűjtőfogalom) csakúgy mint művészettörténetre.

Író, téma, feldolgozás, és közlésmód szerencsés összjátéka hozta tehát létre *A fa mitológiáját,* a *Csokonai Kiadó* e ritka szép könyvét, mely – gyakorta tapasztalt ellentétben ár, reprezentatív külső és olvashatóság diszharmóniájával – úgy elegáns, ajándék-luxuskönyv, hogy megmarad hasznos enciklopédiának, esti szemelgetésnek, ábranézegetésnek, érdekességek, nagy asszociatív felismerések gazdag tárházának. Találomra is fel lehet ütni, s máris megtudható, hogy a „fityisz" is az isteni eredetű fügéhez vezethető vissza, a férfinemiszerv jelképéhez, amit a magyar ember csak négyszáz éve hozhat ilyetén összefügésbe, lévén a füge a török bejövetelével egyidejű. De a zsidó hagyomány sem almafát képzelt az Édenbe, hanem datolyapálmát vagy szőlőtőkét. Svájcban viszont almafát ültettek a lánygyermek születésekor. De a lélekfejlődés szimbólumaként s a mű organikusságának érzékeltetésére is milyen jó a fa: idézi Jungot vagy Klee-t Jankovics. Így teszi egymásramutatóvá, körkörös szerkezetűvé, mintegy a kozmogonikus – mára már fájdalmasan elsüllyeszetett – gondolkodásmód leképezésévé írását.

Talán túl sok is, túl gyorsan adagolt a sokfelől begyűjtött ismeretek néha bekezdésnyi sűrítménye. A rendszerezőnek szánt időelv sem érvényesül maradéktalanul, s a szép című, míves piktogrammokkal elválasztott fejezetek (pl. *Világok választóján, Az ég kapu, „Bújj, bújj, zöld ág"*) sem segít az eligazodásban. A „Famutatón" kívül elkelne egy névmutató, és a fotók külön jegyzéke is, hogy ne kelljen mindig a szövegközi ábrák képjegyzékében kutakodni.

Az, hogy olyan szép idézetek, melyek olvasás közben az ember eszébe jutnak, nem szerepelnek a műben, nem hiba, inkább erény, hiszen az utalások körét gazdagítja. Egyet azért mégis ideírok, hiszen Jankovics kerestette ki velem, hogy pontosan írhassam le, s ez már – ha csak ennyit kaptam volna – megérte a többnapi foglalatosságot.

Nemes Nagy Ágnes: Fák

Tanulni kell. A téli fákat.
Ahogyan talpig zúzmarásak.
Mozdíhatatlan függönyök.

Meg kell tanulni azt a sávot,
hol a kristály, már füstölög,
és ködben úszik át a fa,
akár a test emlékezetbe.

És a folyót a fák mögött,
vadkacsa néma szárnyait,
s a vakfehér, kék éjszakát,
amelyben csuklyás tárgyak állnak,
meg kell tanulni itt a fák
kimondhatatlan tetteit.

BUDAI KATALIN